

Український незалежний центр політичних досліджень

Моніторинг політики ідентичності (-тей)

1 грудня - 31 грудня 2017 р.

Під політикою ідентичності (-тей) ми розуміємо комплекс рішень, дій та заходів з боку уряду, парламенту, Президента (а також незалежних політичних, суспільних гравців, які впливають на дії влади), спрямованих на формування соціогуманітарної сфери задля інтеграції національної спільноти, проведення мовної політики та політики в царині міжнаціональних стосунків. Ключові категорії: мовна політика, політика у сфері міжрелігійних та міжетнічних стосунків, політика пам'яті та політика щодо деокупації Кримського півострова та ситуації в ОРДЛО.

У тексті моніторингу фіксуватимуться рішення, політичні оцінки, заходи з означених напрямків, які впливають на соціогуманітарну сферу, формування соціального та людського капіталів, ситуацію в сфері потенційних суспільних конфліктів чи їх превенції. Такий огляд щомісяця здійснюватимуть експерти УНЦПД*.

КЛЮЧОВІ ПОДІЇ

Протягом грудня 2017 р. головні події у сфері політики ідентичності стосувалися питання мовної політики, подій у Криму та ОРДЛО та польсько-українських дискусій навколо теми політики пам'яті. Значного резонансу набула ситуація довкола висновків Венеційської комісії стосовно статті 7 Закону України «Про освіту». У своїх заявах представники Міністерства освіти і науки України зазначають, що планується розробка та застосування різних мультілінгвальних моделей освіти. Також в Міносвіти запропонували три моделі імплементації статті 7, що будуть прописані в Законі «Про загальну середню освіту», в меморандумах стосовно освітньої політики з різними національними меншинами.

Низка представників МЗС Польщі виступили із заявами про існуючу напругу між українською і польською стороною у сфері політики пам'яті. Також польські дипломати заявили, що стабільність та благополуччя в Польщі не залежить від становища в Україні, що викликало осудливу реакцію українських політиків. Під час зустрічі президентів України та Польщі було досягнуто домовленості знизити градус напруги у відносинах між державами.

У Криму продовжуються обшуки, затримання та арешти кримськотатарських активістів, зокрема 86 кримських татар були притягнуті до адміністративної відповідальності за участь в одиночних протестах, більшість з них отримали адміністративні штрафи в розмірі від 10 тисяч російських рублів. Загалом протягом 2017 р. підконтрольні Росії суди Криму оштрафували кримських татар на суму понад 5 млн. російських рублів.

У грудні була зафіксована найбільша за останні 10 місяців інтенсивність обстрілів на Донбасі. Протягом грудня загинуло 36 українських військовослужбовців.

* Огляд підготовлено експертами УНЦПД в рамках проекту «Демократія та реформи в період конфлікту: виклики та рішення», що реалізується за підтримки Національного фонду демократії (США). Висловлені в ньому думки є авторськими і не обов'язково відображають погляди Національного фонду демократії. Публікація випускається українською мовою в електронному варіанті. Електронну версію видання розміщено на сайті УНЦПД за адресою: www.ucipr.org.ua

Події

- 11 грудня був оприлюднений офіційний висновок Венеційської комісії щодо Закону України «Про освіту»*. Висновок комісії щодо мовної статті українського закону про освіту – позитивний, однак є низка зауважень та рекомендацій. Зокрема, у висновку зазначається, що стаття 7 має бути переглянута, в неї мають бути внесені правки, які вирівняють права меншин, чії мови не є мовами ЄС, з правами меншин, котрі є носіями таких мов. Також комісією було запропоновано, щоб сектор приватної освіти був звільнений від загальної дії закону про освіту, що відповідає Рамковій конвенції Ради Європи із захисту нацменшин.

Заяви

- 11 грудня на сайті Міністерства освіти і науки України було оприлюднено офіційну заяву щодо висновків Венеційської комісії стосовно Закону України «Про освіту»**. МОН пропонує три моделі імплементації ст. 7, що будуть прописані в Законі «Про загальну середню освіту». Моделі навчання у школах з мовами меншин будуть враховувати освітні потреби дітей різних національних громад, зважаючи на три критерії. Перший критерій – уразливість мови, другий – мовне середовище, у якому проживає меншина, і третій критерій – мовна група, до якої належить відповідна мова. Перша модель передбачає можливість викладання мовою меншини всіх предметів з 1-го до 11(12)-го класу поряд з українською мовою. Ця модель діятиме для вразливих мов, тобто тих, що не мають власної держави, для розвитку мовної термінології, а також для тих, хто не живуть у середовищі власної мови. Друга модель з двома варіантами – для національних громад, мова яких належить до мов Європейського Союзу. Перший варіант пропонується для громад, чия мова належить до слов'янської мовної групи, та які проживають у переважно україномовному середовищі (польська, словацька, болгарська мови). Діти зможуть повністю навчатися рідною мовою у дитсадку та початковій школі, водночас вивчаючи українську. З 5-го класу поряд з предметами, що вивчаються рідною мовою, будуть запроваджуватися предмети, що вивчаються українською, до старшої школи їх частка збільшуватиметься та пропорційно зростатиме. Другий варіант враховуватиме особливості вивчення української мови представниками інших мовних груп, які переважно проживають у середовищі рідної мови. Зокрема, йдеться про румунську та угорську громади. Перехід на вивчення предметів українською відбуватиметься ще поступовіше, а відсоток предметів, що вивчаються державною мовою, буде меншим. Такий підхід зумовлений тим, що вивчення мови іншої мовної групи значно складніше і потребує більше навчального часу, щоб досягти рівня для вивчення інших предметів цією мовою. Третя модель розроблена для національних громад, материнська мова яких належить до однієї з українською мовної сім'ї, а також тих, що проживають переважно в середовищі власної мови. До таких мов належить російська. Діти, які навчатимуться за цією моделлю, переходитимуть на навчання предметів українською одразу після 5-го класу. Міністерство також погоджується з тим, що питання звільнення приватних шкіл від нових мовних вимог – відповідно до статті 13 Рамкової конвенції – не врегульовано в Законі «Про освіту», і це можна буде зробити у Законі «Про загальну середню освіту».

* [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)030-e)

** <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/12/11/pozicziya-mon-shhodo-opublikovanogo-visnovku-veneczijskoyi-komisii/>

Заяви

- 12 грудня член Національної ради з питань телебачення і радіомовлення Сергій Костинський заявив, що у поточному році сукупний показник частки українських пісень на всіх радіостанціях становить близько 40%. У радіоефірі здебільшого домінують українські, європейські і американські пісні. При цьому обсяг ведення передач українською мовою в ефірі всіх радіостанцій України на 35% перевищує встановлену законом квоту, яка до 7 листопада 2017 року становила 50%. Перевиконання радіостанціями мовних квот свідчить про те, що їх впровадження повністю відповідає суспільному запиту*.

Події

- 7 грудня на базі Київського Національного університету імені Тараса Шевченка відбулася науково-практична конференція «Впровадження європейських підходів забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин та етноконфесійних спільнот, у контексті оновлення українського законодавства», організована Міністерством культури України. Під час конференції відбулася презентація нового проекту Концепції етнонаціональної політики України, розробленого робочою групою Експертної ради Міністерства культури України з питань етнополітики*.
- 18 грудня відбувся Форум національних спільнот і Всеукраїнський фестиваль «Всі ми діти твої, Україно!». Акція була спрямована на демонстрацію згуртованості української поліетнічної держави. Організаторами заходу були Рада національних спільнот України та Міністерство культури.

Заяви

- 10 грудня глава політичного кабінету МЗС Польщі Я. Паріс заявив, що Україна потребує Польщі, а Польща без України цілком собі дає раду. Дипломат також нагадав, що Польща входить в НАТО, є головною державою східного флангу Альянсу і буде існувати незалежно від того, що відбувається в Україні**.
- 11 грудня МЗС Польщі висловило занепокоєння «черговим антипольським актом» в Україні – спробою підірвати польський автобус поблизу Львова. Польські туристи, серед яких були представники органів місцевого самоврядування, у супроводі польського консула у Львові після інциденту повернулися до Польщі***.

* http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245311850&cat_id=244913751

** https://www.onet.pl/utm_source=wiadomosci_viasg&utm_medium=nitro&utm_campaign=allonet_nitro_new&srcc=ucs&pid=552ad17f-1d41-43c1-9f20-a0f638fadf54&sid=b177a2c9-166f-4113-9b28-185bbe554807&utm_v=2

*** <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2361709-u-vasikovskogo-vidreaguvali-na-pidriv-polskogo-avtobusa.html>

Події

- 11 грудня низка мусульманських релігійних та громадських організацій офіційно підписали «Соціальну концепцію мусульман України». Над документом працювали Духовне управління мусульман України «Умма», Духовне управління мусульман Криму, Всеукраїнська асоціація «Альраїд», Асоціація мусульман України, представники-імами різних мусульманських громад і громадських організацій України. Документ містить базові настанови, які регламентують життя мусульман України в соціальній сфері, викладено ставлення мусульман України до таких важливих аспектів, як освіта, наука, медицина, економіка, екологія, бізнес і економічні відносини.

Нормативно-правові акти

- 15 грудня Президент Петро Порошенко власним указом присвоїв Окремому Київському полку Президента України почесне найменування імені гетьмана Богдана Хмельницького*.

Події

- 13 грудня відбулася зустріч президента Польщі А.Дуди та Президента України П.Порошенка. На брифінгу після зустрічі президенти повідомили, що домовилися знизити градус напруженості у відносинах і скасувати заборони на ексгумацію останків бійців Української повстанської армії, Армії Крайової і цивільних, які загинули в етнічних чистках середини ХХ століття.

Заяви

- 4 грудня глава МЗС Польщі Вітольд Вашиковський заявив, що відносини між Польщею та Україною в більшості сфер розвиваються нормально, але в деяких аспектах потребують усунення непорозумінь. За його словами, проблеми в історичній площині виникли через дії окремих представників української сторони: спочатку від заборони в'їзду в Україну меру Перемишля Роберту Хомі, від подальшої заборони на ведення поляками ексгумаційних робіт на території України і «дивних» висловлювань українців щодо історії**.
- 24 грудня Президент України П.Порошенко виступив зі спеціальним зверненням з нагоди святкування Різдва Христового за григоріанським календарем. У зверненні президент вказав на єдність українського народу незважаючи на етноконфесійне різноманіття, також Президентом була згадана унікальність нашої держави у віротерпимості й повазі до релігійних почуттів. «Обирати собі календар – це є особисте право кожного, а от завдання держави – гарантувати таке право і дати можливість вибору», – зазначив Президент***.

* <http://www.president.gov.ua/documents/4192017-23262>

** <http://www.polskatimes.pl/opinie/wywiady/a/witold-waszcykowski-byla-dyskusja-o-odebraniu-rosji-mistrzostw-swiata-2018,12733950/3/>

*** <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-svyatkuvannya-rizdva-45226>

Нормативно-правові акти

- 19 грудня Генеральна асамблея Організації Об'єднаних Націй схвалила оновлену резолюцію про стан дотримання прав людини в окупованому Росією Криму. За резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим і м. Севастополь (Україна)» проголосувало 70 країн, проти – 26 країн, ще 76 країн – утрималися. Проект нової резолюції ООН став предметнішим, об'єктивнішим і більш сфокусованим на правах людини. Ці зміни, серед іншого, стали результатом співпраці українських дипломатів з правозахисними організаціями. Також до проекту були включені нові виклики і можливості для захисту прав людини в Криму, які з'явилися протягом 2017 року.

Події

- 5 грудня підконтрольний Російській владі Київський районний суд Сімферополя продовжив термін утримання під вартою шістьох затриманих у Бахчисараї кримських татар - Тимура Ібрагімова, Мемета Беялова, Сервера Зекерьяєва, Сейрана Салієва, Марлена (Сулеймана) Асанова і Ернеста Аметова, – яких звинувачують у «терористичній діяльності».
- 6 грудня відбулося урочисте засідання Верховної Ради України, присвячене 100-річчю першого Курултаю кримськотатарського народу; у засіданні взяли участь члени Меджлісу з Криму. Серед іншого на засіданні йшлося і про необхідність конституційної реформи щодо статусу Криму – автономії, обумовленої статусом кримськотатарського народу як корінного.
- 11 грудня підконтрольна російській владі поліція затримала кримського татарина Рустема Османова. 12 грудня в селі Урожайне російські силовики провели обшук у будинку його батька, голови місцевого меджлісу Ібрагіма Османова. Згодом Бахчисарайський суд оштрафував кримськотатарського активіста на 10 тис. руб. (4,6 тис. грн). У матеріалах справи йдеться, що Рустем Османов та інші активісти перешкоджали проїзду машин і руху пішоходів під час обшуків у будинку іншого кримськотатарського активіста – Сейдамета Мустафаєва*.
- 18 грудня збільшилася кількість обстрілів населених пунктів і об'єктів інфраструктури з боку бойовиків на Донбасі. Так, Донецька фільтрувальна станція продовжує перебувати в зоні обстрілу, було зафіксовано два влучання боєприпасів на її територію. У результаті обстрілу бойовиками селища Новолуганське травмовано шестеро людей, пошкоджено більше 20 будинків, обстріл проводився з РСЗВ «Град», тільки на житлові будинки впало більше 30 снарядів.
- 18 грудня в Криму розглядали 72 адміністративні справи проти 86 кримських татар, які вийшли 14 жовтня 2017 р. на одиночні пікети. У результаті судових засідань винесено 45 рішень, більшість із активістів отримали адміністративні штрафи в розмірі від 10 тисяч російських рублів. «Суди» проходили в різних населених пунктах Криму – Сімферополі, Білогірську, Алушті, Судаку, Радянському, Джанкої, смт. Кіровське, смт. Червоногвардійське. Засідання щодо кількох кримських татар перенесено на інші дати. Активісти зазначають, що на багатьох засіданнях співробітники «судів» оголошували засідання закритими і не пускали в залу слухачів. Оштрафовані кримські татари подаватимуть апеляції.

Події

- 19 грудня відбувся круглий стіл «Стан суспільної свідомості на Донбасі: оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу». У рамках заходу були оприлюднені дані опитування жителів підконтрольних уряду районів Донеччини та Луганщини. Так, 41% з них хочуть миру будь-якою ціною, при цьому 36,9% вважають, що не всякі поступки варті миру, 14% – підтримують ідею надання сепаратистам «особливого статусу», 12% – схвалюють ідею відмови від перспективи членства в НАТО і по 7% хочуть амністії для всіх учасників бойових дій та введення федеративного устрою*.
- 27 грудня відбувся обмін полоненими між українською стороною та бойовиками. Визволення заручників стало результатом обміну за формулою «306 на 74», під час якого Україна передала бойовикам тих осіб, звільнення яких не суперечить законодавству. Близько 40 затриманих не захотіли повертатися з України в ОРДЛО.

Заяви

- 5 грудня міністр зв'язку, інформації та внутрішньої політики окупованого Криму Дмитро Полонський, заявив, що «влада» оперативно усуває будь-які спроби України розгорнути на півострові українське радіомовлення. Більше того, до кінця року в Криму обіцяють посилити заходи боротьби з іномовленням – на території півострова не буде жодних медіа, крім російських телевізійних і радіоканалів. Водночас є інформація, що від Старого Криму і до Сімферополя можна вільно «зловити» українські ФМ-станції, зокрема радіо «Крим.Реаліі», інші станції, сигнал яких транслюється з Херсонської області. У тестовому режимі ведуть трансляцію на Крим п'ять українських телеканалів. Сигнал на окупований півострів транслюється з Чонгарської телерадіовежі в Херсонській області. 5 грудня Мін'юст РФ включив у список іноагентів дев'ять ЗМІ, в тому числі «Крим.Реаліі».
- 7 грудня прокурор Гаазького міжнародного кримінального суду Фату Бенсуд оприлюднив звіт у якому повідомляється, що військове протистояння на Донбасі має ознаки міжнародного збройного конфлікту. Канцелярія прокурора також навела додаткові відомості, що вказують на факт існування прямого військового протистояння між збройними силами Російської Федерації і України**.
- 18 грудня у МЗС Росії заявили, що російські представники в Спільному центрі з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін (СЦКК) покинуть Україну 19 грудня через «напружену морально-психологічну ситуацію». Одностороннє рішення Росії, за свідченням української сторони, може свідчити і про можливість ескалації воєнних дій, і про бажання російської сторони стимулювати переговори між українською владою і бойовиками.
- 19 грудня моніторингова місія ОБСЄ заявила про найбільшу ескалацію конфлікту на Донбасі з лютого 2017 року. Порівнянні з попереднім тижнем, спостерігачі зафіксували зростання кількості обстрілів на 35%.
- 20 грудня в Мінську представник України в безпековій групі Євген Марчук заявив, що представник РФ зробив офіційну заяву про те, що Росія готова повернути своїх військових у СЦКК за певних умов, а саме: затвердження положення про СЦКК, їх статусу, гарантій безпеки російських офіцерів.

* <http://dif.org.ua/uploads/pdf/12927572635a392f09119287.58104715.pdf>

** <https://www.unian.ua/war/2284139-gaazkiy-tribunal-zafiksuvav-oznaki-mijnarodnogo-zbroynogo-konfliktu-na-donbasi.html>

Підводячи підсумки, зазначимо, що оприлюднення висновків Венеційської комісії щодо мовної статті Закону України «Про освіту» дещо знизило градус напруги у відносинах між Україною та Угорщиною. Водночас представники угорської сторони заявили, що не припинятимуть тиску на Київ, хоча українська сторона запевнила, що подробиці щодо мови навчання будуть детально викладені в Законі «Про середню освіту», який буде сформовано з урахуванням норм європейського законодавства.

Намітилися певні тенденції до покращення українсько-польських відносин у сфері історичної політики після візиту А. Дуди в Україну, однак слід очікувати конфліктів у сфері історичної пам'яті в майбутньому, оскільки обрані напрямки історичної політики Польщі та Україні мають конфліктний потенціал.

У Криму слід очікувати продовження діяльності російських спецслужб, спрямованих проти кримських татар та будь-якої організованої опозиції окупаційній владі.

На Донбасі можливі зміни російської тактики, про що свідчить односторонній вихід російських офіцерів зі складу СЦКК, а тимчасове «новорічне перемир'я» може бути використане проросійськими бойовиками для зміцнення позицій та підготовки до подальшої ескалації ситуації на лінії розмежування.

